

3. Герман Д. Психологічна травма та шлях до видужання. Наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору. Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. 416 с.

4. Гумін О.М. Кримінологічна характеристика насильства у сім'ї щодо неповнолітніх. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. 2016. С. 492–499. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5774/vnulpurn201685074.pdf>.

5. Доукіна О.М. Соціально-педагогічні та соціокультурні фактори насильства у багатопоколінній сім'ї. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. С.228–234. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/3014/1/Dokukina.pdf>

6. Малиновська Т.М. Домашнє насильство: щодо змістовного наповнення терміна. Наше право. No 3, 2020. С. 85–91. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a298dbc2-3c4a-4a04-b9d3-f34068b228c8/content>

7. Огоренко В.В. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія. Дніпро, 2021. 188 с.

8. Попенака А. С., Максимовська Н. О. Моделі соціальної реабілітації дітей, які зазнали насильства в сім'ї. Редакційна колегія. 2024. С. 66.

6. Христова Г. О. Насильство в сім'ї та шляхи його попередження: законодавчий аспект. URL: www.khpg.org/ru/index.php?id=1215440842

Соломія Гринчук,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність ІІО Соціальна робота та консультування,*

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Наталія Олексюк,

доктор педагогічних наук, професор

професор кафедри соціальної роботи

та менеджменту соціокультурної діяльності

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ НА ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Автор піднімає питання щодо необхідності всебічного аналізу чинників, які впливають на адаптацію ветеранів до цивільного життя після демобілізації. Зокрема, розглядається критична роль родини, громади, державних ініціатив і роботодавців у забезпеченні успішної соціальної, психологічної та економічної реінтеграції колишніх військовослужбовців. Автор наголошує на важливості створення координованої системи підтримки, яка здатна мінімізувати наслідки посттравматичного досвіду, зменшити стигматизацію та забезпечити умови для формування нової цивільної ідентичності. Також виокремлено потребу в подальших дослідженнях щодо інституційної підготовки громад і роботодавців до роботи з ветеранами.

Ключові слова: *адаптація ветеранів, реінтеграція, соціальне оточення, родина, громада, працевлаштування, посттравматичний синдром.*

Постановка проблеми. Питання адаптації ветеранів до цивільного життя набуло особливої актуальності в умовах повномасштабної війни росії проти України. Після демобілізації військовослужбовці повертаються в соціальне середовище, де очікується їхня швидка реінтеграція. Однак часто цей процес супроводжується психологічними труднощами, зміною соціального статусу, проблемами із працевлаштуванням та взаємодією з суспільством. Соціальне оточення – родина, громада, колеги, державні інституції – відіграє критично важливу роль у тому, наскільки м'яко й ефективно відбудеться перехід від військової до цивільної ідентичності. Саме тому виникає потреба в глибшому аналізі впливу соціального оточення на цей процес.

Виклад основного питання. Процес повернення ветеранів до цивільного життя є багатокомпонентним і значною мірою залежить від того соціального оточення, у яке вони повертаються. Одним із центральних чинників у цьому процесі є родина, яка зазвичай виступає першим і найбільш емоційно насиченим джерелом підтримки. Саме близькі родичі – дружини, діти, батьки – першими зіштовхуються з психологічними змінами, які переживає військовий після бойових дій. Як зазначено у дослідженнях Ужгородського національного університету, підтримка з боку родини може виступати стабілізуючим фактором. Водночас за відсутності емпатії, знань про посттравматичний синдром чи спеціалізованої допомоги – родинне середовище, навпаки, стає джерелом конфліктів і відчуження [5].

За даними Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД), саме родинне оточення найчастіше стає головним чинником стабілізації психоемоційного стану ветерана після повернення з фронту [1]. Однак непорозуміння, втому від війни та брак психологічної підготовки в цивільному середовищі можуть призводити до ізоляції ветеранів навіть у межах родини або близького кола.

Крім родини, важливу роль у реінтеграції ветеранів відіграє громада. Досвід, отриманий під час військової служби, часто не резонує з досвідом пересічного громадянина, що може викликати у нього нерозуміння або навіть страх. Особливо це помітно в малих населених пунктах, де відсутня культура прийняття ветеранів, а досвід фронту лишається «чужим» і неосмисленим. Дослідження Українського ветеранського фонду за 2024 рік свідчить, що понад 40% ветеранів зіштовхувалися з упередженням або байдуже-нейтральним ставленням з боку соціального оточення, зокрема на роботі чи в громаді [4].

Стигматизація ветеранів часто має під собою ґрунт у вигляді недостатнього розуміння особливостей бойового досвіду та розповсюджених міфів про посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Так, понад 35% учасників бойових дій зазначають, що відчувають упереджене ставлення до себе через сам факт участі у війні [4]. Подібна стигма не лише шкодить самооцінці ветеранів, але й поглиблює почуття самотності, дезорієнтації, викликає тривожні розлади та депресію.

Утім, саме громада, якщо належно організована, може стати потужним ресурсом для підтримки. Прикладом позитивної ініціативи є проєкт *Veteran Hub*, що діє в різних містах України, надаючи безкоштовну психологічну, юридичну та кар'єрну допомогу. Такі ветеранські простори створюють можливості для налагодження зв'язків між військовими та цивільними, зменшують ризики соціального відторгнення [2].

Ще одним напрямом соціальної адаптації є підтримка з боку держави. У 2023 році НІСД презентував модель *інституту помічника ветерана*, яка передбачає індивідуальний супровід військовослужбовців під час їхньої реінтеграції в громадах. Ця модель була апробована в низці пілотних територіальних громад і виявилася ефективною у підвищенні рівня доступу до послуг та зменшенні бюрократичного навантаження на ветерана [1].

Також важливим компонентом є економічна адаптація, зокрема працевлаштування. За аналітичними даними ініціативи *Mental Health for Ukraine*, понад 60% ветеранів виявляють готовність працювати після

демобілізації. Водночас вони часто стикаються з бар'єрами: відсутність релевантного досвіду, фізичні або психічні наслідки служби, а також відмова роботодавців наймати осіб із бойовим минулим. Часто HR-фахівці не володіють достатньою інформацією про потреби ветеранів або мають упереджені уявлення щодо їхньої поведінки [3].

Попри ці виклики, на ринку праці з'являються позитивні приклади: роботодавці адаптують графіки, запроваджують внутрішнє навчання, створюють корпоративні програми підтримки. Також активно розвивається напрям ветеранського підприємництва – самозайняті ветерани не лише інтегруються в економіку, але й надають роботу побратимам.

Висновки. Соціальне оточення є не лише фоном, а активним і вирішальним чинником адаптації ветеранів до мирного життя. Родина, громада, ветеранські об'єднання, роботодавці та державні програми повинні функціонувати як скоординована система підтримки, де кожен елемент здатен або сприяти реінтеграції, або, у разі байдужості чи некомпетентності, її суттєво гальмувати. Успішна адаптація до цивільного життя не є виключно особистою справою самого ветерана. Це складний багаторівневий процес, у якому взаємодіють різноманітні соціальні, економічні та психологічні чинники. Комплексна та послідовна підтримка на всіх етапах повернення з фронту – від родинної участі до державних політик і роботодавців – здатна не лише полегшити особисту трансформацію ветерана, а й сприяти ширшому оздоровленню українського суспільства в умовах і після війни.

У подальших дослідженнях варто зосередитися на: розробці механізмів підготовки громад до повернення ветеранів; вивченні досвіду інтеграції жінок-військовослужбовиць; розробці стандартів взаємодії роботодавців із ветеранами; аналізі довгострокового впливу ветеранських спільнот на психосоціальне здоров'я. Розуміння цих процесів є не лише запорукою повернення до мирного життя тисяч захисників, а й важливим етапом відновлення українського суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Адаптація ветеранів війни до мирного життя: помічник ветерана. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/adaptatsiya-veteraniv-viyny-do-myrnoho-zhyttya-pomichnyk-veterana> (дата звернення: 16.04.2025).

2. Дослідження «Шлях ветеранів та ветеранок». *Veteran Hub*. URL: <https://veteranhub.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/doslidzhennia-shliakh-veteraniv-ta-veteranok.pdf> (дата звернення: 16.04.2025).

3. Інтеграція ветеранів та ветераном в професійній сфері. *Mental Health for Ukraine*. URL: <https://www.mh4u.in.ua/hochu-dopomogty-blyzkym/vony-dlya-nas-a-my-dlya-nyh-adaptacziya-veteraniv-na-robochomu-misczi/> (дата звернення: 15.04.2025).

4. Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранів та ветеранок. *Український ветеранський фонд*. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialniy-reintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).

5. Соціальна адаптація учасників АТО та членів їх сімей. *Ужгородський національний університет*. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/24175> (дата звернення: 14.04.2025).

Іван Головатюк

аспірант кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ІПОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЕМОЦІЙНОГО РОЗВАНТАЖЕННЯ

Автор розглядає особливості методів іпотерапії і конетерапії та застосування їх у вітчизняній і зарубіжній практиці. Увагу зосереджено на можливостях застосування конетерапії для роботи з психоемоційною сферою особистості. Наголошено на ефективності використання взаємодії з кінськими під час роботи з учнями та студентами з особливими освітніми потребами і студентами – майбутніми акторами. Визначено способи застосування іпотерапії в умовах інклюзивної освіти, а також у процесі професійної підготовки майбутніх акторів.

Ключові слова: *іпотерапія, конетерапія, психоемоційне розвантаження, інклюзивна освіта, підготовка майбутніх акторів.*

Психоемоційна напруга в останні роки стало невіддільною частиною життя українців різних вікових категорій, професій та соціальних груп, що пов'язано, насамперед з низкою непростих суспільних обставин, як-от пандемії COVID-19, а згодом воєнними діями РФ проти України. Водночас